

Van de Natuurbeschermingscommissie

Het Vossensymposium

8 april '78

door ing. Th. Vethaak

Het is in dit korte verslag niet mogelijk van elke spreker de uitspraken afzonderlijk te vermelden. De belangrijkste opmerkingen van die dag wil ik hier echter op een rij zetten. De bedoeling van het symposium was om zowel voor- als tegenstanders van de jacht op vossen alsmede het probleem van de rabiës, dat hiermee samenhangt, aan het woord te laten.

Van medische zijde werd dit belicht door de dierenarts C. J. Vermeulen, Veterinair Inspecteur van de Volksgezondheid. Van biologische zijde door de heren G. A. van Oord, F. J. J. Niewold en de Duitse zoöloog en rabiëskundige J. Krumbiegel. Ondanks een zeer langdurige poging ook iemand uit de jagerswereld uit te nodigen, was dit niet gelukt. De heer A. Lorij van Kritisch Faunabeheer schetste ons een beeld hoe de jager over de vos denkt. De dag werd besloten met een forumdiscussie, waarin wel een jager plaats nam, zij het dan, iemand die als jager 's ochtends hoorde over het ontbreken van officiële vertegenwoordigers en aanbood zijn persoonlijke visie te geven op te stellen vragen. Een daad die door de aanwezigen zeer werd gewaardeerd.

De hondsdolheid dankt haar naam aan het feit, dat zij het eerst werd waargenomen bij honden. Thans weten wij dat ook andere dieren - vooral vossen - het reservoir vormen voor de verwekker, een virus dat een hersenontsteking (encefalitis) veroorzaakt. Vandaar dat nu ook meer en meer de naam rabiës gebruikt wordt, zowel nationaal als internationaal. Tenzij bijtijds een immunologische behandeling gegeven wordt, is deze ziekte fataal in haar verloop zowel voor mens als dier wanneer zij eenmaal geïnfecteerd zijn. In West Duitsland is de kans om met rabiës besmet te worden ongeveer 1 op 171 miljoen!

Bij een uitstekend opgezet, omvangrijk onderzoek bleek dat rabiës ook overgebracht kon worden door vleermuizen, die uitsluitend van vruchten of insecten leven. Het bleek dat de besmetting met het stof in de lucht overgebracht kon worden. De natuurlijke vijanden van de vos zoals de wolf, de beer, de arend, en de oehoe zijn al uitgeroeid in onze streken, zonder dat dit enig effect gehad heeft op de verspreiding van rabiës. Er zal steeds een soort zijn die op de top van de voedselketen staat. Uitroeiing van de vos en de das schept een ecologische ruimte voor de uit Oost-Europa stammende wasbeerhond en de uitgezette Noordamerikaanse wasbeer. Ook deze dieren kunnen rabiës verspreiden.

Het jaaggedrag van de vos is sterk gericht op het vangen van kleine zoogdieren, van spitsmuizen tot hazen en reekalveren. Vogels, insecten, regenwormen, granen, vruchten, bessen, paddestoelen en allerlei menselijk afval zijn belangrijke aanvullingen op het menu, waarbij aas niet wordt versmaad. Samenwerking bij het opsporen en vangen van de belangrijkste prooi-soorten lijkt hier niet erg efficiënt te zijn. Vangkansen worden mogelijk in onvoldoende mate verhoogd en de prooien zijn te klein voor een behoorlijke verdeling. Uit buitenlands onderzoek is gebleken dat pluimvee (inclusief fazanten e.d.) slechts een bescheiden plaats inneemt op het menu van de vos.

Het is een algemeen bekend feit dat geen enkele predator zijn prooi-soorten uitroeit; integendeel, het aantal predatoren dat in een gebied kan leven wordt in hoge mate bepaald door het aanbod van voedsel. Dit betekent dat de stand van de vos kunstmatig verhoogd wordt door het aanbod van extra prooidieren (het uitzetten van fazanten t.b.v. de jacht) en het verstrekken van extra aas (voederplaatsen voor wilde zwijnen). Uiteraard doet ook het voorhanden zijn van menselijk afval (vuilnisbelten) zijn invloed gelden.

Bij een natuurlijke predatie is de prooidier-soort zelf ook gebaat. Zij heeft een nuttig effect op diens 'fitness', op zijn aangepastheid aan het milieu, met name bij competitie met andere dieren om dezelfde voedselbronnen. Het zijn immers bijna altijd de minst aangepaste of zieke dieren die het eerst aan de predator ten prooi vallen en dus uit de populatie worden weggeselecteerd. Deze selectie vindt vooral plaats bij de zeer jonge dieren, zodat alleen de sterksten worden grootgebracht en later aan de voortplanting zullen deelnemen. Je zou kunnen zeggen, dat de predator verantwoordelijk is voor de soortvorming bij zijn prooidieren.

Zoals het aantal prooidieren kan worden gereguleerd door predatie zo kan het aantal predatoren weer worden beperkt door zijn prooidierpopulaties. Er is sprake van een wisselwerking. Soms wordt een aantalsbeperking teweeggebracht door grotere sterfte onder pas geboren dieren en soms doordat een groter aantal volwassen dieren niet of pas later aan de voortplanting gaat deelnemen. Zelfs kan, zo blijkt ook bij de wolf, het aantal dieren per worp worden verkleind, waarschijnlijk door resorptie van embryo's, wellicht het gevolg van een grotere stress in dichte populaties. Uiddunning van een populatie door sterke bejaging blijkt menigmaal te leiden tot een sterk verhoogde reproductie.

De oudere moeren zijn erg plaatsgetrouw, maar de rekels veranderen, vooral geduren-

de zomer en herfst, nogal eens van territorium. De grootte van dit territorium, afhankelijk van populatiedichtheid en voedselaanbod, varieerde van 50 ha op de Veluwe tot meer dan 1000 ha in Drenthe. Vlak voor en gedurende de eerste weken na de geboorte van de jongen verblijft de moeder praktisch de gehele periode in de burcht en de rekel is dan onmisbaar bij de nestverdediging en het voedselaanbrengen. In principe kan daarom binnen een territorium maar één nest met jongen worden grootgebracht, tenzij de jongen van twee moeren in één burcht huizen.

Bestrijding van de vos leidt tot verstoring van sociale structuren binnen de vossenpopulatie en kan daardoor tot ongewenste verspreiding van het rabiësvirus leiden tengevolge van een versterkte migratie. De door de overheid ingestelde premie voor het doden van vossen lijkt dan ook weinig te hebben bijgedragen tot de bestrijding en preventie van rabiës. De vos mag n.l. in ons land het hele jaar bejaagd worden. De overheid moedigt dit bejagen aan door een premie uit te keren voor elke ingeleverde, gedoodde vos van f 15,-.

In de literatuur vinden we sterke aanwijzingen dat de verlaging van de stand van de vos leidt tot een verhoging van de stand van hazen, konijnen en fazanten. Zeer waarschijnlijk geldt dit ook voor een aantal muizensoorten. Kennelijk neemt de vos door zijn predatie een deel van de reproductieve stand bij deze diersoorten weg. Degene, die de vos meent te moeten bestrijden, laadt daarmee de verantwoordelijkheid op zich voor tenminste een deel van de landbouwschade die door prooi-soorten van de vos wordt veroorzaakt.

Wanneer de vossen zelfs in de voortplantingsperiode bejaagd en in hun holen vergast worden, trekken de overlevende dieren tengevolge van de storing weg en zoeken een nieuwe partner. Een eventueel sluimerende, nog niet tot ontwikkeling gekomen rabiëshaard, wordt hierdoor uitgebreid. Het opgevallende territorium zal

door andere vossen bezet worden. Deze oncontroleerbare migratie is juist datgene wat voorkomen moet worden als men rabiës wil tegengaan. Juist het opgroeien van jonge diren in een burcht die niet met rabiës besmet is en het verdedigen van de ouders van een territorium ten behoeve van deze jongen vormt de beste garantie voor het rabiësvrij houden van een gebied.

Hoe denkt de jager hier over? In de Jacht-cursus I (en II), die elke jager moet volgen om een jachtake te verkrijgen staat o.a.: 'Die diersoorten die gemakkelijk problemen opleveren - en dat zijn de vos, de zwarte kraai en de ekster - verdragen een intensieve bejaging. Onder de ogen van de mensen zal hij met het grootste gemak kippen en eenden stelen, maar hij schijnt een enorme neus te hebben voor een jachtgeweer! Voor een vakkundig jager en een prima wildschut zal het niet moeilijk zijn de vossenstand, zoal niet uit te roeien, dan toch zeer kort te houden. Verdekt opgesteld, of op een hoogzit, de angstroep van een muis of het klagen van een haas nabootsend, blijkt het vaak niet lastig de vos tot op enkele meters van de schutter aan te lokken. Blind voor alle gevaar zal de vos op het geluid af komen rennen, een doodgemakkelijk schot biedend. Zijn er vossenpijpen, die men niet uitgraven kan, dan kan men carbid in de wrangen gooien en alvorens de pijpen goed dicht te stoppen de carbid bevochtigen. Een opwindende jacht op Reintje is het uitjagen van hun bouwen door middel van vossenhondjes.'

Toen Krumbiegel een artikel stuurde naar een bekend, veeartsenijkundig tijdschrift, werd dit geweigerd, niet omdat hij ongelijk had, maar omdat een dergelijk artikel te veel stof zou doen opwaaien. Het blijkt zelfs dat de faculteiten zich niet van hun traditionele bezwaren tegen de vos kunnen losmaken. Men beoordeelt de argumenten niet, men discussieert er niet over. Het gebrek aan steekhoudende argumenten wordt steeds opnieuw gecompenseerd door het publiceren van paniek veroorzakende cijfers en van beweringen waaruit moet blijken dat de vos de grote veroorzaker is van het rabiësgevaar.

Tot slot: De Stichting Kritisch Faunabeheer ontkomt niet aan de conclusie dat de enorme hetze die tegen de vos ontketend is, vooral gebaseerd is op het streven van de jagers om de hoeveelheid 'oogstbaar' wild te vergroten. De vos is een concurrent die gereduceerd moet worden, daarnaast wordt het bejagen van de vos als een 'sportief genoegen' ervaren.

Bovenstaande gegevens zullen hopelijk voldoende stof tot discussie geven. Wil Kritisch Faunabeheer een volledige stop op het bejagen van de vos? Naar mijn mening moet dit in een gebied als b.v. de 'Hoge Veluwe' zeker kunnen. In andere gebieden, waar dan de stand van de fazanten te laag zou worden om nog een 'leuke jacht' te verzekeren, moeten we ons niet bemoeien met de jacht op vossen, doch eerder ons verzetten tegen het 'genot' van deze jacht op fazanten. Dat komt van zelf de vos ten goede.

Adres van de schrijver:

Vossen in het Noordhollands Duinreservaat

Het navolgende bericht geeft nog een interessante aanvulling op het verslag van de heer Vethaak (red.).

'Vossen zijn doorgedrongen tot in de duinen van Noord-Holland. Dat is al jaren het geval. In de afgelopen weken werden weer herhaaldelijk vossesporen in de sneeuw aangetroffen. In het Noordhollands Duinreservaat, dat zich ten noorden van het Noordzeekanaal uitstrekt van Wijk aan Zee tot de Staatsbossen van Schoorl, wordt de vos in elk geval met rust gelaten. Het Duinreservaat wordt beheerd door het Provinciaal Waterleidingbedrijf van Noord-Holland.

Ing. G. N. Spaarkogel van het PWN schat het aantal vossen in het Duinreservaat op twaalf, maar het kunnen er best meer of minder zijn. Hij noemt dat niet verontrustend. Ing. Spaarkogel: 'Er wordt niet op gejaagd. Zoals blijkt uit de geschiedenis van Noord-Holland hoort de vos in de duinen